

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ (УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД)

CURRENT ISSUES OF MODERN EDUCATION IN THE CONDITIONS OF WAR (UKRAINIAN EXPERIENCE)

У пропонуваній статті представлено аналіз основних векторів вдосконалення освітнього процесу в умовах воєнних дій. Зокрема, розкрито сутність змін освіти сьогодення. Засвідчено, що суттєві трансформації, що наразі відбуваються в суспільстві значним чином впливають на процес надання освітніх послуг, формуючи ряд нових обмежень та ускладнюючи процес якісної підготовки освітян. Висвітлено основні обмеження, що наразі модифікують означений процес. Сформовано узагальнення щодо даних обмежень та наведено три основні категорії, що їх об'єднують: фінансові, професійні та гігієнічні. Відповідно, кожна із них відображає окремий аспект освітнього процесу, що постраждав унаслідок дій російських військових. Окрім того, представлено результати аналізу цифрового аспекту освітнього процесу сучасності, зважаючи на зростаючий попит серед освітян до використання інформаційно-технологічного забезпечення для збереження, продовження та удосконалення навчального процесу. Пояснено окремі компоненти процесу та їх ефективність на даному етапі трансформації освіти України. Запропоновано перспективи для подальшого удосконалення наявної освітньої парадигми та сформовано прогностичну модель даного процесу. Прояснено алгоритм процесу інновації освіти в сучасних умовах та наголошено на окремих аспектах соціально-педагогічного супроводу, що визначають ефективність подібних інтервенцій. Надано принципи професійної діяльності педагогів в умовах дигіталізації освітнього процесу. У результаті представленої дослідницької роботи зроблено висновки щодо можливого збереження та відновлення освітнього процесу в умовах повномасштабної війни на території України. Ключовими умовами є застосування та розповсюдження інформаційно-технологічного забезпечення, що наразі слугує базисом для ефективної комунікації освітян та готовності педагогічного складу до освоєння новітніх метод, що дадуть можливість формувати дидактичне середовище майбутнього. Суттєвими недоліками даного процесу є відсутність достатньої соціалізаційної складової, неспроможність викладацького складу впливати на психологічне благополуччя здобувачів освіти та модифікувати гігієнічний компонент навчального процесу.

Ключові слова: освіта воєнного часу, освітні обмеження, інновація, дигіталізація, освітня стратегія.

The proposed article presents an analysis of the main vectors of improving the educational process in the conditions of military operations. In particular, the essence of changes in today's education is revealed. It is proven that significant transformations currently taking place in society significantly affect the process of providing educational services, forming a number of new restrictions and complicating the process of quality training of educators. The main limitations that currently modify the specified process are highlighted. A generalization of these restrictions is formed and three main categories that unite them are given: financial, professional and hygienic. Accordingly, each of them reflects a separate aspect of the educational process that suffered as a result of the actions of the Russian military. In addition, the results of the analysis of the digital aspect of the modern educational process are presented, taking into account the growing demand among educators for the use of information and technological support to preserve, continue and improve the educational process. Individual components of the process and their effectiveness at this stage of the transformation of education in Ukraine are explained.

Prospects for further improvement of the existing educational paradigm are proposed and a prognostic model of this process is formed. The algorithm of the innovation process of education in modern conditions is explained and certain aspects of social and pedagogical support that determine the effectiveness of such interventions are emphasized. The principles of the professional activity of teachers in the conditions of digitalization of the educational process are provided. As a result of the presented research work, conclusions were drawn regarding the possible preservation and restoration of the educational process in the conditions of a full-scale war on the territory of Ukraine. The key conditions are the application and distribution of information technology support, which currently serves as a basis for effective communication between educators and the readiness of the teaching staff to master the latest methods that will provide an opportunity to shape the didactic environment of the future. The significant disadvantages of this process are the lack of a sufficient socialization component, the inability of the teaching staff to influence the psychological well-being of students and to modify the hygienic component of the educational process.

Key words: wartime education, educational limitations, innovation, digitalization, educational strategy.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.2.33>

Калашник Д.С.,

вчитель фізичної культури
Добропілляського Навчально-виховного
комплексу № 7 м. Добропілля,
студент IV курсу факультету фізичного
виховання та мистецтв
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Ткаченко Л.П.,

докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри теорії
і методики викладання філологічних
дисциплін у дошкільній, початковій
і спеціальній освіті
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Коваленко Н.Д.,

викладач вищої категорії
Київського міського медичного
фахового коледжу

Постановка проблеми. Необхідними є сучасні зміни в освітній парадигмі, що дозволятимуть викладачам та здобувачам освіти продовжувати свою діяльність у ефективній, та водночас, психогігієнічній формі. Подібні зміни можливі за умови достатньої інформаційної підтримки

навчальних установ, передусім, в науковому вимірі. Відповідно, нагальним є вивчення питання нових освітніх реалій українських навчальних закладів в умовах повномасштабної війни. Пріоритетним напрямом для відновлення країни у повоєнний період є забезпечення достатнього

рівню підготовки майбутніх кадрів, що передбачає необхідність підтримки системи освіти в кризовий період. Найбільш критичною є означена галузь, з огляду на пролонгованість ефекту впливів, що наразі здійснюються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальні питання сучасної освіти представлено у публікаціях останніх місяців, з огляду на терміновість опрацювання даної теми. Так, виклики та обмеження, що постають перед освітнім процесом в Україні деталізовано представлено в роботі І. Шевчук та А. Шевчук, Л. Тютіної. Доволі розповсюдженими є рекомендаційні доробки щодо організаційного компоненту освітнього процесу, як-от роботи О. Локшини та колег, Г. Розлуцької та Г. Русина. Окрім того, важливим у дослідницькому континуумі постає питання післявоєнного відновлення в освіті, що має надати більш означеного спрямування інноваційним процесам, що закладаються наразі. Так, дану тему розкрито в роботах Н. Бургас, А. Саюн, О. Бунда. Окремим компонентом постає питання дигіталізації та забезпечення дистанційного навчання, що аналізовано Н. Козак, О. Шелевер, С. Ілляшенко.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є теоретичне опрацювання сукупності аспектів сучасного освітнього процесу, що актуалізовано воєнними умовами. Окрім того, доцільною є розробка моделі рекомендацій щодо можливих шляхів удосконалення освітньої парадигми в означених умовах.

Виклад основного матеріалу. Резюмуючи наявну в дослідницьких публікаціях інформацію, можемо зазначити, що провідними обмеженнями для повноцінного забезпечення належного рівню освіти для українців наразі є фінансові, професійні та гігієнічні. Спираючись на результати дослідницьких робіт колег, можемо узагальнено означити дані категорії як найбільш всеохопні, що відображають провідні тенденції на даному етапі трансформацій освітнього процесу і водночас не потребують суттєвої деталізації. Таким чином,

спираючись на представлені категорії, ми маємо можливість означити основні напрями для подальшого удосконалення освітнього процесу. Передусім, це необхідно, оскільки відсутність спільного плану освітніх інновацій, обумовлюватиме збільшення розриву в якості підготовки поміж різними освітніми установами України. Більш того, суттєво відрізнятимуться у післявоєнний період бази підготовки у державному та приватному секторі. Зауважимо також, що, на думку А. Шевчук та І. Шевчук, освітні міграції формують важливу економічну основу для функціонування даної сфери в Україні, відповідно, системність процесу інновації є необхідною умовою не лише для усталення та відновлення освітнього сегменту, але й для економічної стабільності держави в цілому [1, с. 5]. Примітно, що ситуація стрімкого зростання обмежень в освітній діяльності дала можливість висвітлити найбільш значущі компоненти даної сфери [2, с. 4]. Загалом, результати теоретичного аналізу щодо основних обмежень освітнього процесу можемо представити у наступній візуалізації (табл. 1).

Відповідно, можемо перейти до можливих спрямувань оптимізації освітнього процесу. Передусім, варто зазначити, що першочерговою задачею у даному випадку є збереження належного рівню викладацько-студентської взаємодії в кризових умовах. Наразі, наявний досвід епідеміологічних обмежень, що спричинені пандемією COVID-19 надав українським освітянам достатній рівень оволодіння технологіями дистанційного навчання [5, с. 13]. Тож, на даному етапі, ми можемо говорити про забезпечення освітнього процесу в ситуації системних бомбардувань цивільної інфраструктури та інформаційно-психологічних атак з боку країни-агресора. Тим не менш, зобов'язання щодо забезпечення ІТ-інфраструктури для освітян у даному випадку полягає на кожен структурний підрозділ поокремо, а також на кожного із студентів. Можемо говорити, що обмеження, які спричинені воєнною ситуацією доволі сильно змінюють вектор у взаємодії здобувачів освіти та

Таблиця 1

Узагальнююча модель основних обмежень забезпечення достатнього рівню якості освітнього процесу України в умовах війни

Фінансові обмеження	Професійні обмеження	Гігієнічні обмеження
Відтік освітніх мігрантів	Відтік педагогічних працівників	Відтік школярів та студентів
Скорочення державного фінансування	Обмеження в процесі фахової підготовки	Суттєве погіршення психічного здоров'я
Обмеження недержавних джерел фінансування	Недостатній рівень фінансового забезпечення для залучення фахівців	Необхідність забезпечення ресурсів психологічної підтримки
Знищення російським військом інфраструктури освітніх закладів	Відсутність системного методичного забезпечення	Потреба в забезпеченні принципів академічної доброчесності
Обмеження методичного та технічного забезпечення	Суттєве збільшення навантаження	Дефіцит мотиваційного аспекту освітнього процесу
Надостатність безпекового забезпечення	Відсутність системи професійної підтримки	Обмеження соціалізаційних процесів

Джерело: сформовано автором на основі [1-4]

адміністрації освітніх установ. Важливо надати завагу, що спрямованість обумовлена саме соціальними трансформаціями, у той час як персонал навчальних закладів продовжує нарощувати академічне навантаження, з огляду на необхідність цифровізації та створення значної кількості дидактичних розробок.

Тим не менш, дистанційна освіта наразі є фундаментом для збереження даної сфери в кризових умовах. Зокрема, про це свідчить підвищення ефективності підготовки фахівців в означених умовах за неможливості очного опрацювання прикладних аспектів підготовки [6, с. 186]. Підтвердженням також слугує зростання числа недержавних освітніх ініціатив, що надають послуги онлайн-освіти, а також інтегративних проєктів, що сприяють втіленню основних принципів інноваційної освіти [7, с. 8]. Проте, необхідно надати більш деталізоване уявлення щодо технологічного забезпечення освітнього процесу (рис. 1).

Відповідно, можемо говорити про інтегративність подібних трансформацій. Дигіталізація дає можливість комплексного охоплення визначених обмежень, що ускладнюють процес соціально-педагогічного супроводу в умовах війни. Відкритим лишається питання алгоритму подібних трансформацій. Можемо зауважити, що першочерговим етапом, безумовно є матеріальне забезпечення освітніх установ та здобуття фахівцями необхідних для ефективної діяльності компетенцій. На даному етапі постає декілька суттєвих викликів: зростання навантаження, у зв'язку з необхідністю створення нових дидактичних розробок, обмеження фінансування та ризики бомбардування, що унеможливають створення повнофункціональних цифрових осередків у стінах освітніх установ. Водночас, можливість використання мобільних цифрових

платформ, що не потребують суттєвої потужності від девайсів та, водночас, мають достатню функціональність для досягнення освітніх цілей, надають можливість продовжити освітній процес навіть в умовах евакуації. Зауважимо, що наразі застосування онлайн-платформ та матеріалів, що є у вільному доступі надає можливість зберігати достатній рівень академічного навантаження. Водночас, у регіонах, що наразі перебувають у відносній безпеці, продовжується створення стійкої освітньої інфраструктури, що, окрім іншого, відповідає нормам інклюзивної освітньої підготовки. Відповідно, можемо говорити, що Українська освітня система в умовах війни зберігає достатній рівень функціональної спроможності.

Висновки і пропозиції. Отже, в умовах війни першочерговим постає питання можливості продовження освітнього процесу на відповідному рівні функціональності. Відповідно, для реалізації останнього можливими ресурсами було визначено наступні компоненти: застосування мобільних ресурсів дистанційної освіти, використання існуючих платформ та дидактичних розробок; технічне забезпечення освітніх установ та внутрішньо-переміщених осіб, що потребують останнього; сприяння впровадженню грантових програм та академічній мобільності студентів; втілення сучасних методів та підходів до викладацької діяльності, що суттєво спрощується в ситуації дигіталізованого навчального процесу.

Представлена робота надає можливість оцінити провідні напрями подальшої роботи, зокрема й дослідницького спрямування. Наведено узагальнену оцінку освітнього процесу воєнного часу в Україні, проте відкритим лишається питання модифікацій, що наразі застосовуються та їх ефективності, а також умов функціонування освітніх

Рис. 1. Узагальнююча модель дигіталізації освіти України в умовах війни

Джерело: сформовано автором на основі [5-9].

установ на тимчасово окупованих територіях. Можемо говорити про необхідність проведення формуючих експериментальних досліджень та залучення фінансування від недержавних та закордонних партнерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шевчук І., Шевчук А. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. с. 1-11.
2. Локшина О., Глушко О., Джурило А., Кравченко С., Максименко О., Нікольська Н., Шпарик О. Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. *Український Педагогічний журнал*. 2022. Вип. 2. с. 5-18.
3. Розлуцька Г., Русин Г. Організація науково-дослідницької діяльності здобувачів магістерських програм в умовах війни. *Освітні обрії*. 2022. Вип. 54. № 1. 137-140.
4. Бугас Н. Стратегічні орієнтири формування і реалізації вищої освіти України в умовах післявоєнного відновлення. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації* : матеріали міжнар. наук-практ. конф., м. Київ, 07 жовтня 2022. с. 28-29.
5. Kozak N., Rudynskyi O., Kozak D. Pilot study applying distance learning during continuous professional development of military doctors in Ukrainian Military Medical Academy. *Current Aspects of Military Medicine*. 2021. Vol. 28. no. 1. pp. 10-23.
6. Шелевер О. В., Коваль Г. В., Фізер В. С. Онлайн освіта: перспективи та проблеми в умовах військових конфліктів. *Наукові публікації кафедри психології*. 2022. Вип. 49. Т. 2. с. 184-188.
7. Кошева О. І., Гасій О. В. Визнання результатів неформального та інформального навчання як актуалітет освіти студентів в умовах воєнного стану. *Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті* : тези доповідей XLV Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2021 рік (м. Полтава, 13–14 квітня 2022). Полтава, 2021. Ч. 1. С. 7-9.
8. Ілляшенко С. М. Цифрова трансформація освітньої діяльності закладів вищої освіти України в умовах війни. *Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір* : матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (м. Харків, 10 травня 2022). Харків, 2022. С. 7–10.